

Nr 189

Utlåtande i anledning av väckta motioner om dels utredning angående kommersiell TV i Sverige och dels utnyttjandet av televisionens sändningsmöjligheter.

(4:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* (I: 143) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 183), har yrkats att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t under beaktande av de i motionerna framförda synpunkterna måtte låta företaga en skyndsamt utredning i syfte att klarlägga förutsättningarna för och ange formerna för en framtida kommersiell TV-verksamhet i Sverige.

Vidare har i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 438) och den andra inom andra kammaren av herr *Wahrendorff* (II: 523), hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande av en utredningskommitté snarast möjligt i syfte att allsidigt undersöka hur de framtida tillgängliga sändningskanalerna respektive sändningstiderna i TV lämpligen bör användas.

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden torde få hänvisas till motionerna II: 183 och I: 438.

Över motionerna har yttranden inhämtats från telestyrelsen, Sveriges Radio, Sveriges industriförbund, Landsorganisationen, Tjänstemännens centralorganisation, Kooperativa förbundet, Sveriges lantbruksförbund och Sveriges köpmannaförbund.

Telestyrelsen anser i likhet med motionärerna att de spörsmål, som tagits upp i motionerna, bör utredas samt erinrar om att, efter det att motionerna avlämnades, chefen för kommunikationsdepartementet i proposition 1962: 120 den 9 mars 1962 angående vissa televisionsfrågor (s. 8) konstaterat, att tiden nu är inne att taga upp mera långsiktiga överväganden beträffande televisionen. Frågan om televisionens framtida utveckling i vårt land borde sålunda göras till föremål för utredning, vilken uppgift enligt departementschefens åsikt borde överlämnas till den sakkunnigkommitté — 1960 års radioutredning — som tillsatts för att draga upp riktlinjerna för ljudradions framtida utveckling.

Telestyrelsen förklarar sig förmoda att motionärernas önskemål därigenom kommer att bli tillgodosedda.

Sveriges Radio finner, i sitt yttrande över *motionerna I: 143* och *II: 183*, det vara ovedersägligt, att det nu tillämpade finansieringssystemet med nuvarande licens gör det möjligt att tillgodose televisionens behov under den närmaste femårsperioden under förutsättning att, såsom hittills varit fallet, televisionslicensmedlen obeskurna tillföres rörelsen, samt anför härom bl. a. följande.

Utän att gå in på några resonemang rörande frågan huru omfattande sändningstiden bör vara, vill Sveriges Radio framhålla, att de omständigheter, som under de närmaste åren gör det svårt att utbygga sändningstiden snabbare än som är planerat, icke främst är av ekonomisk art. Avgörandet blir den takt i vilken studioresurser m. m. kan utbyggas. Samma förhållande råder veterligen i fråga om sändarnätets utbyggande. Utbyggnaden har i själva verket skett och sker så snabbt som det är möjligt med hänsyn till personella resurser och leveranser m. m.

Huruvida den nu uttagna licensen är för hög eller ej är givetvis en bedömningsfråga. Emellertid måste licensens höjd, liksom också de ackumulerande överskotten, ses mot bakgrunden av den principiella utpläggning som statsmakterna givit finansieringen av televisionen liksom också ljudradion i Sverige. Genom beslut av regering och riksdag har ju som bekant två specialbudgetar upprättats (för televisionens del 1959), inom vilkas ram radio och television skall självfinansieras och uppkommande överskott användas för framtida bruk. Om man accepterar denna ordning, torde all anledning saknas att tala om »uppenbart alltför höga» TV-licenser. Bortom den femårsperiod för vilken f. n. prognoser föreligger är att vänta utomordentligt omfattande investeringar för televisionen i färg-TV, i TV-byggnader och sannolikt också i ett ytterst kapitalkrävande andra TV-nät. Man kan alltså enligt Sveriges Radios mening icke med denna utgångspunkt hävda att licensen är för hög, men man kan givetvis däremot anse att själva finansieringssystemet icke är tillfredsställande. Oavsett vilka invändningar som kan resas däremot, vill Sveriges Radio för sin del konstatera, att det möjliggjort en exceptionellt snabb utbyggnad både på ljudradiosidan och av televisionen och att det med all säkerhet i själva verket varit den enda praktiskt framkomliga vägen att tillgodose rundradions behov. Tillkomsten av specialbudgetar och beslutet om fondering har också skapat möjligheter till en bättre långtidsplanering än tidigare. Därest det nuvarande systemet får utvecklas i enlighet med de riktlinjer som fastställts av riksdagen, och framför allt om inom denna ram ökade möjligheter till samordning av hela rundradiorörelsen skapas, är det enligt Sveriges Radios mening väl ägnat att tillgodose rundradiorörelsens och därmed också allmänhetens intressen.

Sveriges Radio förklarar vidare att den för sin del inte finner sig böra ingå på en bedömning av behovet av TV-reklam för den ekonomiska utvecklingen samt anför vidare härom.

Bolaget vill däremot starkt hävda vikten av att målsättningen för radio och television även framdeles främst förblir att tjäna som förmedlare av information, samhällsdebatt, kulturstoff och förströelse och att programverksamhetens integritet förblir helt oantastad. Sveriges Radio tillmäter dessa synpunkter avgörande vikt. Erfarenheterna från andra länder ger vid handen, att avsevärda risker föreligger i detta avseende vid vissa former av kommersiell television. Det äger sin riktighet att andra former, som införts i vissa länder med radiosystem som i övrigt är organiserade på ett sätt som motsvarar Sveriges Radios organisation, hittills icke visat sig

medföra alltför stora risker i detta avseende. Gemensamt för dessa fall är att endast ett begränsat och avgränsat utrymme upplåts för reklam och vidare att reklamintäkterna, även om de är betydande, dock i relation till TV-företagens övriga intäkter är av underordnad betydelse. Trycket från annonsörshåll är emellertid stort och det finns grundad anledning att antaga, att reklamens andel både i programtid och intäkter kommer att öka och därmed ökar också successivt risken för att annonsörernas försäljningsintressen i stället för programföretagets bedömanden blir avgörande för programmets sammansättning och inriktning.

Sveriges Radio anser icke, att behovet av reklam i television för den svenska ekonomins utveckling låter sig fastställa genom en utredning. Det torde snarast få bli ett allmänt politiskt-ekonomiskt bedömande, som måste bli avgörande. Motionärernas egen skrivning talar närmast för att de delar denna uppfattning. Ej heller torde någon utredning krävas för att konstatera, att mycket stora intäkter skulle inflyta av reklamförsäljning. Det finns ingenting som säger, att situationen i Sverige härvidlag skulle skilja sig från den i andra länder. Under sådana förhållanden skulle den föreslagna utredningen närmast komma att avse utformningen av reklaminslagen i televisionen, högsta tillåtna reklamtid, regler för reklam etc. Enligt Sveriges Radios mening bör en sådan utredning inte företagas förrän statsmakterna på nytt tagit ställning i den avgörande politiskt-ekonomiska frågan, nämligen huruvida samhällsekonomiska skäl talar för att upplåta televisionen för reklam och huruvida de är av en sådan styrka att de måste anses väga tyngre än de skäl som hittills föranlett statsmakterna att avböja förslag om införande av kommersiell TV. Skulle så anses vara fallet är tiden inne för en utredning varvid inte minst bör utredas hur de oundgängliga garantierna för programverksamhetens integritet skall skapas.

I konsekvens med denna uppfattning finner Sveriges Radio icke heller tidpunkten vara inne för de av motionärerna föreslagna försöken med kommersiella sändningar. Sådana försök nu skulle sannolikt i realiteten vara liktydiga med införande av kommersiell television utan att detta föregåtts av den principbedömning rörande samhällsekonomins behov av reklam i television, som enligt Sveriges Radios uppfattning först måste ske. Försökssändningar torde också vara helt obehövligen för en eventuell framtida utrednings behov. De utländska erfarenheterna torde här vara helt till fyllest.

Vidkommande *motionerna I: 438* och *II: 523* framhåller Sveriges Radio att den tillsammans med teledirektionen kommer att undersöka frågan om ett andra program i TV samt hänvisar till att företaget i sin petitaskrivelse av den 31.8.1961 anfört bl. a. följande. »I petitaskrivelsen 31.8.60 framhöll Sveriges Radio att frågan om ett andra program i televisionen bör upptas till behandling under prognosperioden 1961/62—1965/66.

Sedan problemet om frekvenser för ytterligare kanaler blivit lösta vid den internationella våglängdskonferensen i Stockholm detta år, vill Sveriges Radio härmed ånyo aktualisera frågan om dubbelprogram. Det är angeläget att teledirektionen och Sveriges Radio gemensamt undersöker förutsättningarna att sända dubbelprogram i televisionen.

Tillkomsten av ett andra program måste föregås av ett omfattande förberedelsearbete icke blott inom televerket och Sveriges Radio utan också

inom radioindustrien. Detta innebär att en undersökning bör komma till stånd snarast möjligt. Sveriges Radio avser att inom kort uppta överläggningar med telestyrelsen i denna fråga.»

Slutligen erinras om vad departementschefen i prop. 1962:120 anfört samt att motionärernas önskemål därigenom torde komma att bli tillgodosedda.

Industriförbundet framhåller att från näringslivets sida vid åtskilliga tillfällen hävdats, att den målsättning för TV-verksamheten, som de svenska statsmakterna hittills uppställt, är allt för snävt avgränsad i vad gäller möjligheterna att utnyttja televisionen för reklam och information om varor och tjänster. Förbundet framhåller vidare följande.

Erfarenheterna från åtskilliga andra länder har klart givit vid handen, att televisionen synnerligen väl lämpar sig för detta ändamål. Inte minst för konsumentupplysning är TV i många sammanhang ett utmärkt medel. Näringslivets behov av ett ytterligare reklam- och informationsmedium framstår i dagens läge som särskilt markant, inte minst i betraktande av den »trängsel», som numera råder i de för annonsering mest anlitade tidningarna och tidskrifterna. Annonsörernas villighet att satsa icke obetydliga belopp på TV-reklam har, såsom anförts i de båda sistnämnda motionerna, klart dokumenterats. Svårigheter torde icke möta att på lämpligt sätt utöva sådan kontroll över reklamprogrammets och reklaminslagens standard, som ur allmänna synpunkter må anses erforderlig. Det är för övrigt Förbundets uppfattning att reklamen i vårt land — inte minst tack vare sanerande åtgärder i näringslivets egen regi — på det hela taget fyller ganska högt ställda anspråk. Anledning saknas att antaga att företag, som är måna om sitt och sina produkters anseende, skulle vara benägna att i sin TV-reklam pruta av på dessa anspråk.

Utän att i övrigt ge något omdöme om den s. k. piratradion torde i detta sammanhang kunna sägas, att någon negativ reaktion från allmänhetens sida mot dess reklamprogram knappast kunnat förmärkas. Det förefaller tvärtom som om densamma tillvunnit sig en viss popularitet inom ganska vida kretsar. Konkurrensen från detta håll synes för övrigt i hög grad ha bidragit till nya och uppskattade initiativ från radioledningens sida.

Såsom framhållits i motionerna kan vårt land icke i detta sammanhang isolera sig från utvecklingen utomlands. Efter riksdagsbeslutet 1956 har kommersiell TV införts i åtskilliga länder, t. o. m. i Norden (Finland). Sedan motionerna skrevs har det uppgivits, att man i Danmark överväger att medge reklamsändningar i TV. Detsamma är fallet i Schweiz, där man tidigare intagit en avvisande inställning gentemot sådan reklam. Orsaken till denna omsvängning är tydligen i båda fallen, att man funnit det oförenligt med det egna näringslivets intressen att utländska företag skall kunna på ett effektivt sätt bearbeta den inhemska marknaden utan att motsvarande möjligheter står de egna företagen till buds. Reklamsändningar i dansk TV skulle kunna tränga in över stora delar av Sverige utan att de svenska företagen kunde svara med samma mynt. TV-teknikens snabba utveckling gör det troligt att även relativt avlägsna TV-sändare snart nog kommer att nå svenskt territorium.

I detta sammanhang vill Förbundet framhålla, att flera svenska företag understödjer sin försäljning på främmande marknader — inte minst på introduktionsstadiet — med TV-reklam i dessa länder. Det har emellertid

på industrihåll understrukits att förbudet mot reklam i svensk TV vållar företagen ett allvarligt handikapp genom att de inte kan utexperimentera sina reklamprogram här hemma och testa dem på svensk publik innan de framföres i utlandet. Reklamförbudet är därför till skada även för svensk export.

Det har stundom sagts, att ett medgivande av TV-reklam med hänsyn till därmed förenade kostnader skulle gynna storföretagen på de mindre företagens bekostnad. Den olägenhet detta kan anses innebära skulle emellertid kunna i hög grad mildras, om man tillät TV-reklam även i lokalt eller regionalt begränsade sändningar, som inte skulle draga samma kostnader för annonsören. Någon verklig »orättvisa» mot de mindre företagen innebär för övrigt knappast möjligheten att göra reklam i TV; även en brett upplagd reklamkampanj i annan form, t. ex. via tidningsannonsering, står av naturliga skäl endast större företag till buds.

Hänsyn till tidningarnas ekonomi brukar stundom framföras som argument mot reklam i TV. Även om, som ovan anförts, rätt betydande belopp torde komma att satsas på sådan reklam i vårt land, är det Förbundets bestämda uppfattning, att detta icke i första hand kommer att gå ut över annonseringen i dagliga tidningar utan över andra former av reklam, såsom filmreklam och annonsering i veckopress. Erfarenheterna från främmande länder, t. ex. Storbritannien och Förenta Staterna, tyder icke heller på att dagstidningarnas annonsinkomster lidit nämnvärt avbräck på grund av införandet av kommersiell TV. Även om någon minskning av dessa inkomster skulle bli följden för vissa tidningar, kan detta för övrigt icke vara något godtagbart skäl mot att tillåta TV-reklam.

Det har många gånger framkommit, att det nuvarande principiella förbudet mot TV-reklam skapar irritation och missnöje på företagarkåll genom möjligheten för vissa företag att — med eller utan stöd av därom gällande bestämmelser — använda de reguljära TV-sändningarna för s. k. ofrivillig reklam. Denna företeelse torde även vålla TV-ledningen vissa bekymmer. Nu berörda olägenheter skulle sannolikt elimineras, om det stod varje företag fritt att mot betalning anlita detta reklammedel.

Ehuru det ligger utanför de allmänna industrisynpunkterna, bör även enligt Förbundets mening stor vikt fästas vid allmänhetens önskemål och intressen i sammanhanget. En utökning av sändningstiden i snabbare takt än vad hittills skett, liksom ett ökat inslag av mera påkostade program, torde vara synnerligen befogade önskemål med hänsyn till den relativt höga driftkostnaden för TV-apparat samt den jämförelsevis höga licensavgiften. Att en på lämpligt sätt organiserad kommersiell TV skulle kunna bidra till dessa önskemåls förverkligande synes obestriddigt.

I motionerna I: 143 och II: 183 beröres några av de möjligheter, som efter mönster från utlandet står till buds, när det gäller att i vårt land närmare utforma en kommersiell TV-verksamhet. Såväl det brittiska som det västtyska systemet har sina fördelar och sina problem. Det förra kan ge upphov till en stimulerande konkurrens med det redan existerande TV-företaget genom att bereda allmänheten möjlighet att välja mellan olika program. Det tyska systemet kan förverkligas utan större investeringskostnader; eventuella överskott på reklamprogrammen kan användas för en kvantitativ eller kvalitativ förstärkning av de »ordinarie» programmen eller eventuellt en sänkning av licensavgiften. Motionärerna har — enligt Förbundets mening med rätta — icke givit något bestämt förord åt någotdera av de ifrågakvarande systemen. Under alla förhållanden vill Förbundet — liksom tidigare — bestämt avråda från en kommersiell TV-verksamhet efter amerikanskt mönster — varmed givetvis icke är sagt att icke amerikansk

TV visat sig kunna åstadkomma förstklassiga program. Det motstånd mot kommersiell TV, som finns i Sverige, torde i många fall vara influerat av vissa ur vår synpunkt påtagliga svagheter i det amerikanska systemet.

Industriförbundet, som följaktligen tillstyrker motionerna, understryker till sist, att utvecklingen på TV-området under senare år, såväl här hemma som utomlands, lett till att de förutsättningar, på vilka statsmakterna grundade sitt beslut i TV-frågan 1956, i många och viktiga stycken förändrats. Det kan då icke vara rimligt att betrakta 1956 års beslut som slutgiltigt, så mycket mindre som riksdagen uttryckligen utgick från möjligheten av en senare omprövning av frågan. Tidpunkten för en sådan omprövning synes nu icke utan olägenhet kunna ytterligare uppskjutas, helst som vissa hörande spörsmål kräver särskild utredning.

Landsorganisationen anför beträffande *motionerna I: 143* och *II: 183* följande.

I motionerna nr 143 i I:a kammaren och nr 183 i II:a kammaren anföres bland annat, att tidigare argumentation för kommersiell TV, på grund av televisionsverksamhetens allmänna finansieringsproblem, har förlorat en del av sin aktualitet genom den snabba tillväxten av licensinkomsterna, vilka 1960/61 gav ett överskott på 33,7 miljoner kronor. Motionärerna ifrågasätter huruvida det är rimligt att TV-innehavarna på detta sätt ålägges att år efter år betala tiotals miljoner kronor utöver vad som erfordras för verksamheten. Av denna anledning kan en sänkning av licensavgiften bli aktuell. Motionärerna avvisar emellertid detta, enär Sveriges Radios långtidsprognos visar att överskottet om avgiften sänktes med 5 kronor i kvartalet redan 1964/65 skulle förbytas i ett underskott på i runt tal 18 miljoner kronor. Med hänsyn härtill förefaller det omotiverat att diskutera en sänkning av avgiften. LO finner däremot att den av statsmakten vidtagna åtgärden, att fondera nuvarande överskott för framtida behov, vara en klok och riktig linje. I detta sammanhang finns det anledning påpeka, att de sålunda fonderade medel uteslutande bör användas för avsedda ändamål.

Det centrala i motionerna gäller införande av reklam i TV. Motionärerna bagatelliserar faran av en kommersielliserad TV. Någon kultursänkning av programnivån anses inte föreligga, om man bygger upp ett kommersielliserat system efter engelskt eller tyskt mönster. Ekonomiskt skulle åtminstone 30—35 miljoner kronor årligen kunna åstadkommas i annonsintäkter och härigenom skulle man kunna bygga ut TV i snabbare takt och en kvalitativ förbättring kunna ske.

Naturligtvis kan man inte utan vidare påstå att annonsörerna skulle komma att dominera programmen, därför att de blir TV:s finansierare. Men man vet vad man har, men inte vad man får. Ett beroendeförhållande till enskilda annonsörer och finansierare kan äventyra rörelsefriheten utan att detta behöver ta sig uttryck i direkta påtryckningar. Det kan gälla programtider, TV:s polici, programmets inriktning och framställning.

Motionärernas argumentation om de stora inkomsterna av annonsering är löst grundade. Man har frågat vissa firmor och företag hur stora belopp de skulle offra på TV-reklam, om dylik stod till buds, men detta är knappast någon fast grund för en framtidskalkyl.

Ett särskilt avsnitt ägnar motionärerna åt föreställningen att man via TV-annonser skulle kunna medverka till en effektiv hushållning, genom att höja effektiviteten i försäljnings- och distributionsledet. Argumentatio-

nen är lite dunkel. Genom annonsering kan man väl näppeligen varken öka eller minska den totala köpkraften annat än för enskilda företag eller varor, på bekostnad av andra. De stora och kostbara reklamkampanjerna gäller inte heller alltid nödvändighetsvaror.

Till ytterligare belysning av LO:s ståndpunkt vill vi citera LO:s yttrande 1955 över televisionsutredningen.

»Med de erfarenheter televisionen givit i andra länder, är det uppenbart att den kommer att inverka på sällskapsvanor och umgängesliv och att den kan få en avsevärd betydelse för intresseinriktning och anspråk på olika livsområden. Troligen kommer den att medföra en fortsatt förändring av föreningarnas mötesformer och den kan, om den icke handhaves med ansvar, lätt bli ett organ för uttunning av aktivitet och personliga insatser, med vad därav följer i fråga om likgiltighet och intresselöshet. Även om landsorganisationen icke i alla stycken delar utredningens analys av den situation som därav kan uppstå för folkrörelserna och deras möjligheter att verka, blir dess slutsats densamma som utredningens, att televisionen bör ställas i samhällets, kulturens, folkbildningens och hemmets tjänst. Detta behöver icke innebära att televisionsprogrammet blir tråkigt eller hämmat i sin fria formgivning. Radions program, som på senare år fått flera och åt samhällsfrågor och arbetsliv inriktade inslag, har därigenom vunnit ett nytt fält för programuppslag av både upplysnings- och underhållningskaraktär. Vad som gäller för radion torde även äga tillämpning på televisionen, vars främsta och väsentligaste programkälla förmodligen kommer att bli nyhets- och reportageprogram.

Det är klart att om televisionen skall ställas i samhällets, kulturens och upplysningens tjänst, så kan man icke utan risk för syftet bedriva en kommersiell televisionsprogramverksamhet, d. v. s. överlåta eller försälja programtid för kommersiell reklam. Endast om samhället självt är engagerat i televisionsverksamheten finns garanti för att programmen håller en god standard. Kraven på objektivitet och opartiskhet kan också ställas högre än om enskilda personer och intressegrupper skulle kunna köpa sändningstid och bestämma programmen.

Även om man skulle kunna utgå ifrån, att de flesta programabonenterna i en kommersiell television skulle iakttaga god sedvänja ifråga om sin annonsering, så finns det inget som hindrar exempelvis reklam för mindre goda eller t o m skadliga produkter, såvida icke annonsensur införes. Vem skulle i så fall utöva kontroll och skulle det över huvud taget vara önskvärt eller ens möjligt att utöva en dylik?

Även om programkostnaderna blir högre så finns det likväl ingen anledning att därför rekommendera en kommersiell television. I den allmänna diskussionen synes man utgå ifrån, att om man helt eller delvis organiserar en programförsäljning, så kommer man att få inkomster som inte behöver betalas eller erläggas. Så är icke fallet. Väl kan en skicklig reklam öka omsättningen och därigenom betala sig samt även medverka till en större och billigare produktion, men ökad avsättning för ett företag brukar ofta innebära minskad för ett annat, framför allt vid reklamkonkurrens inom samma bransch. Stigande reklamkostnader får till syvende och sist betalas av konsumenterna. Dessutom bör uppmärksammas att reklamen lika ofta kan leda till produktion av ett större antal typer som en inskränkning i deras antal. Skulle reklam i televisionen därtill innebära, att reklam i form av annonsering i dagspressen minskar så uppstår problem, som inte här skall diskuteras, men vilka kan få återverkningar på den fria opinionsbildningens område.»

De skäl som motionärerna anför anses därför av LO inte vara tillräckliga för ett bifall till deras utredningskrav.

Beträffande *motionerna I: 438* och *II: 523* hänvisar LO med avseende å frågan om TV-reklam till sitt yttrande över motionerna om kommersiell TV. Beträffande yrkandena i övrigt anses dessa lämpligen kunna remitteras till den av statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet annonserade utredningen i ärendet.

Tjänstemännens centralorganisation framhåller i sitt yttrande över *motionerna I: 143* och *II: 183* att enligt TCO:s uppfattning en kommersiell TV-verksamhet av vare sig s. k. amerikansk eller s. k. engelsk resp. tysk typ knappast skulle bidra till att ge TV-programmen varken en högre kvalitet eller vad beträffar konsumentupplysning en större objektivitet. TCO finner därför ej anledning tillstyrka den i motionerna begärda utredningen.

Beträffande *motionerna I: 438* och *II: 523* framhåller TCO att den tillstyrker den däri föreslagna utredningen och därvid vill framhålla vikten av att möjligheterna att utnyttja TV som undervisningsmedium beaktas. TCO anser det också angeläget att undersöka möjligheterna till lokala program i TV.

TCO framhåller vidare att den ställer sig avvisande till reklamprogram i TV liksom till s. k. pay-television vilket sistnämnda system syftar till att låta den enskilde televisionsmottagarägaren betala extra för program av särskilt hög kvalitet. Enligt TCO:s uppfattning är det TV:s uppgift att sträva efter högsta möjliga kvalitet inom samtliga programslag samt att låta mottagarägarna komma i åtnjutande av även de verkligt goda programmen utan särskild betalning.

Kooperativa förbundets styrelse hänvisar för sin del till den i prop. nr 120 (1962), rörande televisionens medelsbehov, aviserade utredningen. De spörsmål som aktualiserats i de berörda motionerna bör enligt styrelsens mening beaktas vid utarbetandet av direktiven för utvidgningen av radioutredningens uppdrag, och de bör sedan förutsättningslöst bedömas av denna utredning.

Lantbruksförbundet förklarar sig på ett tidigt stadium ha insett televisionens möjligheter för den enskilde och näringslivet och då icke minst för den på landsbygden boende samt för jordbruket och anför vidare följande.

Denna positiva uppfattning har förbundet givit uttryck för i yttranden såväl till televisionsutredningen på sin tid som i anledning av sedermera erhållna remisser. Särskilt har tryckts på vikten av en god programkvalitet och längsta möjliga sändningstid. Motiveringen härför har varit och är alltså att televisionsmidiet har en alldeles speciell betydelse för landsbygden, som icke på samma sätt som tätorterna har alternativa möjligheter ifråga om bildning, förströelse o. s. v. Det må också beträffande sändningstidens längd påpekas, att landsbygdsbefolkningen i många avseenden har en annan smakriktning än tätorternas befolkning och av denna anledning har behov av speciella program.

Televisionen i Sverige har, som också framhållits i motionerna, erhållit en sådan position i samhället, att all anledning föreligger att verkställa en översyn därav och förutsättningslöst undersöka möjligheterna för ytterligare förbättringar och utnyttjande av detta medium. Om all TV-verksamhet i landet skall som nu bedrivs av endast ett företag eller av flera och om kommersiella inslag skall förekomma eller inte anser förbundet vara av underordnad betydelse. Det väsentliga är som ovan anförts att bästa möjliga program erhålles och att sändningstiden blir sådan att mer varierande program kan införas. Under åberopande härav tillstyrker Lantbruksförbundet motionärernas hemställan i så måtto, att en förutsättningslös utredning rörande den framtida TV-verksamheten i Sverige kommer till stånd.

Köpmannaförbundet har anfört följande.

Tillsammans med andra näringsorganisationer har förbundet redan i mitten av 50-talet framfört förslag om införande av reklamprogram via televisionen, bl. a. av det skälet att näringslivet känner ett mycket starkt behov av att få utnyttja det effektiva informationsmedel, när det gäller varor och tjänster, som televisionen onekligen utgör. Det kan även erinras om, att förbundet tillsammans med Lantbruksförbundet och Kooperativa Förbundet jämte några industriföretag begärde tillstånd till vissa försöks-TV-sändningar år 1953.

Såsom motionärerna i de förstnämnda två motionerna framhållit, har utvecklingen i åtskilliga andra länder visat, att televisionen fått en större och vidare användning där än i vårt land. År 1949 hade endast ett land kommersiell TV, år 1954 fanns den i 17 länder, år 1959 i 36 länder och f. n. i över 40 länder. Det beräknas, att i mitten av år 1960 fanns totalt 93 500 000 TV-mottagare i världen. I 84 000 000 av dessa kunde man se kommersiella TV-program. I Europa finns f. n. kommersiell TV i Finland, Italien, Spanien, Portugal, Monaco, Storbritannien, Luxemburg, Tjeckoslovakien, Ungern, Österrike och Västtyskland. Helt nyligen har även beslutats om kommersiell television i Schweiz. I Holland och Danmark diskuteras införandet av kommersiell TV. Över 18 000 000 europeiska hushåll kan idag se reklambetald TV.

Annonsörerna har utomlands visat ett mycket stort intresse för reklam och information via televisionen, och då handeln alltmer internationaliseras föreligger ett dokumenterat intresse från annonsörernas sida att kunna utnyttja televisionen som informationsmedel även över gränserna. Som exempel må nämnas, hur tyska producenter utnyttjar televisionens möjligheter för varureklam i Sönderjylland och att detta uppenbarligen medfört avbräck i försäljningshänseende för danska produkter, där producenterna inte hittills kunnat utnyttja den danska televisionen för reklam och information. Nackdelarna av ett ogynnsamt konkurrensläge, när det gäller reklam- och informationsmedel, kommer utan tvekan att öka i den mån som den ekonomiska integrationen på kontinenten växer sig starkare och konkurrensen utifrån på den inhemska marknaden därmed skärpes. Skulle exempelvis den danska televisionen framdeles medge reklamprogram, är det uppenbart att den mycket viktiga sydsvenska marknaden skulle kunna påverkas på ett för svenska företag ogynnsamt sätt. Förbundet vill i detta sammanhang även påpeka, att flera svenska företag redan utnyttjar televisionen som reklam- och informationsmedel på den europeiska marknaden och att det för dessa företag uppenbarligen medför betydande olägenheter och merkostnader, att man ej kan utnyttja och pröva sina reklamprogram här i landet, innan de framföres på de främmande marknaderna.

Genom ett medgivande av reguljära reklam- och informationsprogram

via televisionen torde vidare vissa olägenheter, som förvisso uppstått och även torde komma att uppstå vid s. k. ofrivillig reklam i nuvarande televisionssändningar, att försvinna eller i varje fall minska, något som både Sveriges Radio TV och näringslivet i stort måste uppskatta.

Förbundet vill här understryka, att den kommersiella TV-verksamhet, som bedrivs i U.S.A., aldrig av förbundet ansetts böra vara mönster för en svensk kommersiell TV; vidare att införandet av flera parallella TV-program kommer att möjliggöra större utrymme i televisionen för folkbildningsarbetet.

Motionärerna i motionerna I: 143 och II: 183 redovisar vissa synpunkter på såväl det västtyska systemet som det brittiska, när det gäller att utforma en kommersiell TV-verksamhet. Båda systemen har uppenbarligen fördelar. Det tyska systemet torde kunna genomföras utan avskräckande investeringskostnader. Eventuellt överskott på reklamprogrammet kan användas för en såväl kvantitativ som kvalitativ förstärkning av det »ordinarie programmet» eller för en i och för sig tacknämlig sänkning av licensavgiften. Programstandarden bör genom anknypningen till Sveriges Radio TV utan särskilda regler kunna övervakas av Radionämnden.

Det brittiska systemet, där den kommersiella televisionsverksamheten omhänderhaves av ett fristående företag, som i samarbete med statliga institutioner och myndigheter tillhandahåller ett (eller flera) TV-program vid sidan av det statliga bolaget, medför den väsentliga fördelen, att allmänheten inte endast har möjlighet att välja mellan olika program, utan också att konkurrensen om TV-apparatinnehavarnas bevägenhet mellan två olika programproducenter med all sannolikhet stimulerar till bättre program, både när det gäller kvalitet och mångsidighet. Efter en trevande och ganska motig start har det brittiska systemet med kommersiell TV som medtävlare till BBC enligt ganska samstämmiga vittnesbörd verkat stimulerande för de båda TV-sändarföretagen.

Ifråga om ett eventuellt fristående TV-programs utformning synes samma allmänna riktlinjer kunna föreskrivas som för det nuvarande programmet. Höga krav bör således ställas på objektivitet och kvalitet. Politisk neutralitet skall vidare iakttagas. Det måste vara önskvärt, att också detta program övervakas av Radionämnden. Liksom i Storbritannien bör annonsörerna icke äga rätt att bestämma eller öva inflytande på själva programutformningen utan endast på reklaminslagen. Dessa bör framställas med iakttagande av de »grundregler för god reklam», som utarbetats av International Handlskammaren. Det synes alltså förbundet klart, att en god programstandard skall kunna garanteras även vid ett genomförande av kommersiell televisionsverksamhet enligt detta alternativ.

När statsmakterna år 1957 fattade sitt beslut i TV-frågan, förutsattes, att en omprövning skulle kunna ske vid senare tidpunkt. Den mycket snabba utvecklingen på TV-området under senare år gör, att förbundet liksom motionärerna anser det synnerligen angeläget att en förutsättningslös utredning kommer till stånd för att utröna förutsättningarna samt formerna för bedrivande av kommersiell TV-verksamhet i Sverige. Vid en sådan utredning bör även de i motionerna I: 438 och II: 523 framförda yrkandena upptagas till prövning.

Utskottet. I motionerna I: 143 och II: 183 hemställas om en skyndsam utredning i syfte att klarlägga förutsättningarna och formerna för en framtida kommersiell TV-verksamhet i Sverige. Under hänvisning till den snabba utveckling som televisionen undergått sedan den infördes i vårt land

samt de möjligheter dess fortsatta utveckling erbjuder anföres en rad synpunkter, som enligt motionärernas uppfattning talar för medgivande av kommersiella inslag i televisionen. Möjligheter skulle sålunda bl. a. skapas till antingen mera påkostade program, ökad sändningstid och snabbare utbyggnad av TV-nätet eller sänkta licensavgifter. Framför allt skulle dock näringslivet få tillgång till det effektiva reklammedium som televisionen utgör, då det gäller att skapa kontakt mellan producent och konsument, och därigenom kunna motverka den oförmånliga konkurrenssituation som skulle uppstå därest svensk televisionspublik skulle nås av reklam i utländsk television. Genom att televisionens outnyttjade möjligheter sålunda bättre tillvaratoges skulle enligt motionärerna även produktiviteten inom näringslivet främjas liksom den ekonomiska utvecklingen över huvud taget.

I motionerna I: 438 och II: 523 hemställes — likaledes under hänvisning till den snabba utvecklingen av svensk television och den än större och vidare användning televisionen kan förväntas få — om en allsidig undersökning hur de framtida tillgängliga sändningskanalerna respektive sändningstiden i TV lämpligen bör användas. Motionärerna har därvid bl. a. erinrat om att näringslivet liksom åtskilliga organisationer dokumenterat sitt intresse för TV-reklam i olika former samt att TV som undervisningsmedium har stor betydelse.

Av de över motionerna hörda remissinstanserna har Sveriges Radio, Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation ställt sig avvisande till motionärernas förslag med avseende å införande av kommersiell television, medan Industriförbundet, Kooperativa förbundet, Köpmannaförbundet och Lantbruksförbundet ansett det vara angeläget att härmed sammanhängande frågor blir föremål för en allsidig och förutsättningslös utredning. Den i motionerna I: 438 och II: 523 begärda undersökningen har i flertalet remissyttranden förutsatts komma till stånd genom den av chefen för kommunikationsdepartementet i proposition nr 120 till innevarande års riksdag aviserade utredningen om televisionens framtida utformning m. m.

Såsom av motionärerna framhållits innebar 1956 års riksdagsbeslut rörande formerna för den svenska televisionens organisation och finansiering i huvudsak, att televisionen skulle utbyggas i helt statlig regi, att programproduktionen skulle upplåtas med ensamrätt till Sveriges Radio samt att verksamheten i princip skulle finansieras genom inkomster av licensavgifter på televisionsmottagare. Det framhölls dock (SU 1956: 131), att den situationen en gång möjligen kunde inträffa, att det med hänsyn till önskvärdheten att hålla licensavgiften nere kunde te sig befogat att medgiva reklaminslag i en eller annan form.

Den angivna situationen ansågs icke föreligga vare sig då eller vid de senare tillfällen då frågan om kommersiell television prövats av riksdagen i anledning av väckta motioner i ämnet (SU 1957: 108, 1958: 9 p. 3 och 1958: B9 p. 1). Utskottet har icke heller vid sin prövning av de nu aktuella motionsyrkandena funnit de anförda skälen för medgivande av kommer-

siella TV-inslag vara tillräckligt bärande för en omprövning från statsmakternas sida av härmed sammanhängande frågor. I anslutning härtill må erinras om att Kungl. Maj:t genom beslut den 16 november 1962 uppdragit åt 1960 års radioutredning att utreda jämväl riktlinjerna för televisionens framtida utveckling. I de tilläggsdirektiv som med anledning härav meddelats utredningen har ingående behandlats vissa frågor rörande televisionens allmänna betydelse, målsättningen för dess framtida verksamhet, huvudlinjer för den fortsatta utbyggnaden samt programverksamhetens organisation och finansiering m. m., varjämte redovisats en överslagskalkyl för televisionsrörelsen. Sammanfattningsvis uttalas att televisionen i vårt land bör ytterligare successivt utbyggas i den takt våra resurser medger. Mediets positiva egenskaper bör härvid effektivt tillvaratagas. Valfriheten för televisionspubliken bör ökas genom införande av ett andra program. Dubbelprogrammet bör i angelägenhetsgrad sättas före färgtelevisionen. Utvecklingen inom färgtelevisionens område i andra länder bör dock studeras. Televisionen bör i framtiden i ökad utsträckning användas i bildningens tjänst samt för konsumentupplysning. Det bör eftersträvas att genom lämpliga åtgärder införa en stimulerande konkurrens inom programproduktionen. Bland annat i detta syfte bör programverksamheten decentraliseras i större utsträckning än för närvarande och ett större mått av självständighet beredas olika programavdelningar och andra produktionsenheter. Behovet av forskning rörande televisionen bör övervägas. Vid utredningsarbetet anses en utgångspunkt böra vara att nuvarande system med ett enda programföretag, som finansieras med licensmedel, skall bibehållas. I övrigt skall inga begränsningar gälla för utredningsarbetet, utan även andra spörsmål än de som i direktiven särskilt omnämnts kunna upptagas till prövning. 1960 års radioutrednings uppgift blir härigenom att framlägga underlag för statsmakternas framtida ställningstagande beträffande både ljudradions och televisionens anslagsfrågor. En långtidsplan avseende kostnader och intäkter enligt alternativa utvecklingslinjer bör utarbetas.

I frågan om eventuellt införande av kommersiell television framhålles att vid avvägningen gentemot motstående intressen av programmässig natur — d. v. s. valmöjligheten, programstandarden och programledningens integritet — det emellertid mindre är önskemålen från företagarhåll om televisionsreklam än det eventuella värdet av en dylik reklam för samhälls-ekonomien i dess helhet som bör läggas i vågskålen. För att kunna på förhand bedöma televisionsreklamens inverkan på samhälls-ekonomien måste man kunna ställa prognos dels hur denna reklam kommer att inriktas, dels hur köparen påverkas av en sådan reklam och dels hur detta i sin tur påverkar sparande, produktion och varuhandel. Dessa frågor anses vara alltför komplicerade för att en utredning väsentligt skulle kunna bidra till frågans klargörande. En sammanfattande värdering av olika verkningar måste dessutom alltid bli subjektiv. Frågan om värdet ur samhälls-ekonomisk synpunkt av televisionsreklam måste sålunda, enligt direktiven, lämnas öppen.

I anslutning härtill erinras vidare om den utvidgning och effektivisering av konsumentupplysningen som jämväl föreslås i direktiven. Konsumentupplysningen skall vara vederhäftig och i verklig mening informativ samt därigenom vägleda konsumenten till från hans synpunkt riktiga inköp. En effektiv konsumentupplysning har från samhällsekonomisk synpunkt obestridligt ett betydande positivt värde. Med hänsyn härtill och då värdet av televisionsreklam samhällsekonomiskt sett kan ifrågasättas, anses övervägande skäl tala för att den programtid som inom ramen för en balanserad programsammansättning bör avsättas till varuinformation i stället ägnas åt konsumentupplysning. Tillräckliga motiv anses följaktligen icke föreligga för införandet av televisionsreklam. Något uppdrag att utreda frågan meddelas inte heller i direktiven.

Utskottet ansluter sig för sin del i princip till den i direktiven sålunda uttalade uppfattningen och kan alltså icke biträda motionärernas förslag i vad avser införande av kommersiell television i vårt land och följaktligen icke heller deras yrkanden om utredning i frågan. Skulle dock — i motsats till vad i direktiven antages — den tekniska utvecklingen bli sådan att reklamprogram från utlandet, speciellt då från de övriga nordiska länderna, skulle kunna mottagas av större befolkningsgrupper i vårt land, bör från statsmakternas sida på nytt övervägas vilka eventuella åtgärder som då bör vidtagas.

Vidkommande de i motionerna I: 438 och II: 523 framförda önskemålen finner utskottet desamma genom direktivens utformning väl tillgodosedda. Någon särskild framställning från riksdagens sida i denna del synes sålunda ej heller påkallad.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att motionerna I: 143 och II: 183 samt I: 438 och II: 523 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 4 december 1962

På statsutskottets vägnar:

ERNST V. STAXÄNG

Närvarande: se under utlåtandet nr 188.

Reservation

av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Nils Theodor Larsson*, *Källqvist*, *Virgin*, *Staxäng*, *Svensson* i *Ljungskile*, *Löfroth*, *Nelander* och *Turesson*, vilka ansett att

dels det avsnitt i utskottets yttrande, som på s. 18 börjar med »Den angivna» och på s. 20 slutar med »ej heller påkallad», bort ha följande lydelse:

»Även om just den situationen kanske icke heller nu kan sägas vara för handen, har dock utvecklingen på TV-området — såväl inom landet som utomlands — under de senare åren lett till att de förutsättningar, på vilka statsmakterna 1956 grundade sitt beslut i TV-frågan, i viktiga avseenden förändrats. Det kan med hänsyn härtill icke vara rimligt att betrakta nämnda beslut som slutgiltigt. De skäl som av motionärerna enligt det föregående anförts till stöd för en omprövning av därmed sammanhängande frågor talar också enligt utskottets mening för att en sådan utredning bör komma till stånd.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att redan 1956 års televisionsutredning uttalade, att televisionsreklam, rätt organiserad och rätt skött, icke kunde anses komma att motverka den ideella televisionens syften utan snarare främja dessa, varför det vore välbetänkt att åtminstone försöksvis införa sådan reklam i Sverige. Efter en ingående diskussion av framförda argument mot införandet av kommersiell television ansåg sig utredningen kunna konstatera att argumenten i fråga saknade tillräcklig bärkraft. Härvid förutsattes dock

att ansvaret för den kommersiella televisionen anförtroddes det företag, d. v. s. Radiotjänst, vars främsta uppgift i här förevarande sammanhang vore att sörja för den ideella televisionens framgång,

att den ideella televisionen odelat tillförsäkrades den bästa programtiden, bl. a. innebärande att kommersiella programinslag ej skulle få insprängas i eljest tidsmässigt sammanhängande ideella program,

att kommersiella programinslag uttryckligen annonserades som sådana,

att Radiotjänst erhöle befogenhet att efter eget omdöme acceptera eller avslå begäran om framförande av kommersiella programinslag, varvid motivet för urvalet skulle vara, att endast sådana program finge framföras som icke rimligen kunde anses stå i strid med televisionens huvudsyfte, nämligen att tjäna samhällets, kulturens, folkbildningens och hemmens intressen,

samt att budgeten för den ideella televisionens programverksamhet för visst budgetår upplades utan hänsyn till under budgetåret eventuellt påräkneliga inkomster av kommersiella inslag.

Frågan om en kommersiell television bör nu enligt utskottets uppfattning klarläggas. Skilda alternativ synes därvid böra upptagas till prövning. Vid ett accepterande av kommersiell television borde samma allmänna riktlinjer kunna föreskrivas för denna som för verksamheten i övrigt. Reklaminslagen borde vara underkastade förhandsgranskning i en eller annan form samt följa allmänt accepterade grundregler för god reklam. Med hänsyn till televisionsmediets karaktär och dess förmåga att tränga in i hemmen och nå de vidaste grupper måste därutöver speciella begränsningar betraktas som nödvändiga. Höga krav skulle därför ställas på objektivitet och kvalitet. Politisk neutralitet skulle iakttagas och annonsörerna icke heller äga rätt att bestämma eller öva inflytande på själva programutformningen utan endast på reklaminslagen. Dessa skulle givetvis icke få vara av skadligt eller olämpligt slag, vartill torde få hänföras reklam för exempelvis alkohol- och

tobaksvaror. Det vore f. ö. självfallet av största vikt att vid en introduktion av kommersiell TV i vårt land denna verksamhet utformades så att den inte finge de från kultursynpunkt menliga följder som vid diskussionen befarats och som angivits vara den helt avgörande nackdelen med reklam i TV.

Även om utskottet i enlighet med det anförda finner vissa skäl kunna anföras till stöd för införande av kommersiella inslag i televisionen är utskottet — i likhet med motionärerna — dock icke berett att framlägga ett konkret förslag härom. Däremot finner utskottet det synnerligen angeläget att en allsidig och förutsättningslös utredning i ämnet verkställs. Bland de speciella spörsmål som därvid bör uppmärksammas må nämnas frågorna om en kommersiell televisions inverkan på tidningsföretagens ekonomi samt småföretagarnas möjligheter att kunna hävda sig i konkurrensen med de större företagen.

Utskottet vill i anslutning härtill erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 16 november 1962 redan uppdragit åt 1960 års radioutredning att utreda jämväl riktlinjerna för televisionens framtida utveckling. Vissa av de i förevarande motioner framförda yrkandena torde därmed få anses tillgodosedda. Direktiven medger emellertid icke att de med införande av kommersiell television förenade spörsmålen upptages till prövning av utredningen. Då även i övrigt direktivens utformning innebär onödigt hårda bindningar i skilda avseenden är enligt utskottets uppfattning en komplettering av utredningsdirektiven erforderlig. Utskottet finner det följaktligen angeläget att en sådan kommer till stånd. Skulle det därvid befinnas önskvärt att utredningen kompletteras med en eller flera ledamöter förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t beaktar även detta.»

dels ock utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 143 och II: 183 samt I: 438 och II: 523, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför.»